

הסכנה משינוי הסטטוס קוו בהר הבית

שמואל ברקוביץ

חוקר עצמאי

הר הבית הוא המקום הקדוש ביותר ליהודים, אך הוא גם המקום הקדוש השלישי בחשיבותו למוסלמים. זהו הרקע להסדר הסטטוס קוו בהר הבית שקבע שר הביטחון דאז משה דיין ביוני 1967. אחד מעקרונות היסוד של ההסדר הזה, שנשמר בקפדנות על ידי כל ממשלות ישראל באמצעות משטרת ישראל עד שנת 2018, היה איסור תפילת יהודים במקום. בשנת 2018 הותר ליהודים להתפלל בשקט וללא אביזרי תפילה בשביל הצמוד לחומה המזרחית של הר הבית. מאז ניסו ומנסים חוגים יהודיים קיצוניים להשיג היתר רשמי לתפילת יהודים בכל חלקי הר הבית.

הפלסטינים מתנגדים לכך בתוקף ובאלימות (עד כדי פיגועי התאבדות), בראותם בכך חילול קדושתו של הר הבית למוסלמים ופגיעה בחשיבותו הלאומית עבורם. על רקע זה תהיה ישראל בסכנה גדולה אם יותר ליהודים להתפלל בהר הבית. לאחרונה התייצב בראש התומכים במתן היתר כזה השר לביטחון פנים איתמר בן גביר. למרות האיסור של מועצת הרבנות הראשית וגדולי ההלכה ביהדות על יהודים להיכנס להר הבית, ובניגוד לאזהרות הביטחוניות בנדון, השר בן גביר לוחץ על ממשלת ישראל להתיר ליהודים באופן רשמי להתפלל בכל חלקי הר הבית, והוא עצמו עלה לשם, התפלל במקום ואף הצהיר על שינוי הסטטוס קוו בנושא.

המאמר סוקר את תולדות הסדר הסטטוס קוו, מגלה לראשונה שיהודים כבר מורשים להתפלל במקום מוגדר בהר הבית מאז שנת 2018, מסביר את מהות האיסור ההלכתי על יהודים לעשות זאת ומתריע על הסכנות לישראל מבחינה ביטחונית ומדינית, הכרוכות במתן היתר רשמי ליהודים להתפלל בהר הבית.

מילות מפתח: הר הבית, פלסטינים, ישראל, ירושלים, אסלאם, יהדות, סטטוס קוו, בן גביר, תפילה בהר הבית.

מבוא

חיים לאל. זה היה בעבר הרקע לניסיונות של נוצרים ויהודים "משיחיים" לשרוף את מסגד אל-אקצא (מייקל רוהאן, 1969), לפגוע במסגד כיפת הסלע (אלן גודמן, 1982) ואף לפוצץ את המסגד האחרון (מחתרת ליפתא והמחתרת היהודית, 1984).¹ ואולם האתר הזה, הנקרא בפי המוסלמים אל-חרם אל-שריף (המקום הקדוש הנעלה), הוא המקום הקדוש השלישי בחשיבותו בעולם (אחרי מסגד אבן הכעבה במכה ומסגד קבר הנביא מוחמד במדינה) למוסלמים הסונים (כ־1.25 מיליארד בעולם), ובייחוד לפלסטינים. הקדושה הזאת מבוססת באסלאם על האמונה שהנביא מוחמד, במהלך מסעו הלילי על גב סוסו המעופף אל-בוראק ממכה לירושלים, נחת בקרבת מסגד אל-אקצא ועלה מהסלע שבכיפת הסלע לשמיים. שם הוא פגש את אללה וקיבל ממנו את מצוות חמש התפילות ביום,

הר הבית הוא המקום הקדוש ביותר בעולם ליהודים, מאחר שלפי אמונתם כאן שורה השכינה בקביעות ולנצח. כאן עמדו **שלושה** בתי מקדש יהודיים (מקדש המלך שלמה, מקדש עולי בבל ומקדש המלך הורדוס). קודש הקודשים בבתי המקדש (הסלע במסגד כיפת הסלע) הוא המקום הקדוש ביותר בעולם ליהודים, ואילו היה נכנס רק הכהן הגדול, ורק ביום הכיפורים. האתר הזה נחשב ביהדות גם לנקודת התחלת הבריאה, למרכז העולם ולמקום עקידת יצחק (ברקוביץ, 2006, ספר בכתובים, פרק 1 סעיף 1). עבור יהודים רבים הר הבית הוא גם סמל לאומי למלכות ישראל בעבר, וכיום הולך וגדל מספר היהודים המאמינים שבמקום הזה נמצא המפתח לגאולת העם במלכות ישראל בעתיד, ורוצים לבנות כאן את בית המקדש הרביעי ולשוב להקריב בו קורבנות בעלי

הסדר הסטטוס קוו בהר הבית

הסדר הסטטוס קוו בהר הבית כלל שלושה עקרונות, וזמן קצר לאחר פגישת דיין עם ההנהגה המוסלמית העליונה והווקף נקבע עיקרון נוסף (סעיף ד להלן), ביוזמת השר מנחם בגין:

א. הניהול האזרחי הפנימי של הר הבית/אל-חרם אל-שריף יישאר בידי הווקף המוסלמי.

ב. השמירה על הסדר הציבורי ועל הביטחון בהר ובסביבתו תהיה בידי כוחות הביטחון של מדינת ישראל.

ג. רק מוסלמים יורשו להתפלל בהר הבית, ולא מוסלמים (כולל יהודים) יוכלו רק לבקר בו ללא כל תפילה.

ד. לא-מוסלמים ייכנסו להר הבית רק דרך שער המוגרבים וללא תשלום. המוסלמים ייכנסו להר הבית דרך שמונה שערים אחרים, ללא תשלום.

הנושא נדון בממשלה כחודשיים לאחר הודעת משה דיין על הסדר הסטטוס קוו החדש בהר הבית. לדברי דיין, למרות שאיש מהשרים לא רצה שתתקבל החלטה פורמלית האומרת שאסור ליהודים להתפלל בהר הבית, הוחלט לאשר את המדיניות האוסרת על כך. **"היה ברור שאם לא נמנע תפילת יהודים בחצר המסגד, יסתבכו הדברים ותתלקח מלחמת דתות [...] עלינו לראות בהר הבית אתר היסטורי של זכר העבר, אך לא להפריע לערבים לנהוג בו כפי שהוא עתה – מסגד תפילה מוסלמי"** (דיין, 1976, עמ' 498. ההדגשה של המחבר).

לפיכך, ממשלת ישראל לא נתנה תוקף של החלטה מפורשת לאיסור על יהודים להתפלל בהר הבית, ואין שום חוק האוסר זאת. ואולם בהחלטה מס' 761 של ועדת השרים לשמירה על המקומות הקדושים מיום 16 באוגוסט 1967 נקבע בין היתר: **"משיעלו בכניסה להר הבית מתפללים יהודים, הם יופנו על ידי כוחות הביטחון לכותל המערבי"**.² כמו כן, בבג"ץ 222/68 **חוגים לאומיים נ' שר המשטרה** (עמ' 170) צוטטו דבריו של שר המשטרה בתשובה לשאליתה בכנסת: **"[...] לאחר אי על נקודת המשטרה בהר הבית הוראות מפורשות לא לאפשר ליהודים תפילה ברחבת הר הבית בכדי לא להביא להתנגשות ולהפרת הסדר הציבורי. פרקליט המדינה המלומד הודיע לנו כי הוראה זו ניתנה על דעת הממשלה כולה"**.³

ואכן כל ממשלות ישראל ללא יוצאת מן הכלל, מהשמאל ומהימין כאחת, כולל כל הממשלות בראשות בנימין נתניהו (1996–1999; 2009–2024) אימצו את המדיניות שלפיה אין לאפשר ליהודים להתפלל בהר הבית, והורו למשטרת ישראל למנוע תפילה כזאת במסגרת הסדר הסטטוס קוו בהר הבית.⁴

שכל מוסלמי חייב לקיימה (ברקוביץ, ספר בכתובים, פרק 1 סעיף 3).

בהתאם לכך הר הבית הוא מקום פולחן מוסלמי **בלעדי** מזה כ-1,300 שנה, פרט לתקופה הצלבנית בירושלים (1099–1187), מאז כבשו הערבים לראשונה את ירושלים בשנת 638 לספירה. כיום מצויים באתר הזה שישה מסגדים: כיפת הסלע (נחנך בשנת 691 לספירה כמבנה להנצחת עלייתו של הנביא מוחמד לשמיים, שהפך למסגד נשים במאי 1952); מסגד אל-אקצא (נחנך בשנת 705 לספירה); מסגד אל-מרוואני ('אורות שלמה', נחנך בדצמבר 2000); מסגד באב אל-רחמה (נחנך בפברואר 2019); ומסגד אל-בוראק (נחנך במאה ה-17). מוסלמים רבים מתפללים במסגדים אלה חמש פעמים ביום מדי יום ביומו. בחגים המוסלמיים ובימי צום הרמדאן מגיע מספר המתפללים המוסלמים בהר הבית למאות אלפים.

קדושתו הדתית וחשיבותו הלאומית של האתר לפלסטינים הן הבסיס לתביעתם לכונן בירושלים המזרחית את בירת מדינתם העתידית. על רקע זה הפלסטינים מתנגדים בחריפות יוצאת דופן (עד כדי פיגועי התאבדות) לתפילת יהודים בהר הבית, אף שאין להתנגדות זו כל בסיס בהלכה המוסלמית.

אתר זה הוא גם סמל לאומי בעל חשיבות עליונה לפלסטינים (מוסלמים ונוצרים כאחד) ונחשב בעיניהם למעוז האחרון שנותר בשליטתם בירושלים, שהרי בהתאם להסדר הסטטוס קוו (ראו להלן) הווקף ממשיך כבעבר לנהל את אל-חרם אל-שריף/הר הבית מבחינה אזרחית. **קדושתו הדתית וחשיבותו הלאומית של האתר לפלסטינים הן הבסיס לתביעתם לכונן בירושלים המזרחית את בירת מדינתם העתידית.** על רקע זה הפלסטינים מתנגדים בחריפות יוצאת דופן (עד כדי פיגועי התאבדות) לתפילת יהודים בהר הבית, אף שאין להתנגדות זו כל בסיס בהלכה המוסלמית. הפלסטינים מתנגדים לכך בתוקף מאחר שהם מפרשים תפילה כזאת כניסיון להפגין ריבונות ישראלית באתר הקדוש להם, כפגיעה חמורה בשליטתם האזרחית באל-חרם אל-שריף וכחילול קדושתו.

זהו הרקע להסדר הסטטוס קוו בהר הבית/אל-חרם אל-שריף, שקבע שר הביטחון משה דיין (על דעת עצמו וללא החלטת ממשלה) בפגישתו עם הנהגת המועצה המוסלמית העליונה והווקף המוסלמי במסגד אל-אקצא ב-17 ביוני 1967.

להם לבנות במקום בית כנסת גדול ומפואר (כמו שכבר הציעו הרב הראשי שלמה גורן, הרב הראשי מרדכי אליהו והשר לביטחון לאומי איתמר בן גביר), לפחות כמו מסגדי אל-אקצא וכיפת הסלע, בשם הכבוד הלאומי ושוויון זכות הפולחן בין היהודים לבין המוסלמים. בשלב הזה, לנוכח קיומו של בית כנסת מפואר ליהודים, יתקצר המרחק העקרוני והטכני לשיפוץ בית הכנסת והפיכתו לבית מקדש. מיקומם של בית הכנסת והמקדש יהיה בתוספת הורדוס בדרום הר הבית, ליד מסגד אל-אקצא, או ליד הרמה המוגבהת מסביב לכיפת הסלע (לפי דעת הרבנים המתירים את הכניסה להר הבית), **או (אם תימצא פרה אדומה) גם ליד כיפת הסלע או במקומה, שהרי שם עמדו בתי המקדש היהודיים לפי ספריו של יוסף בן־מתתיהו (יוספוס פלאוויוס) ולפי ההלכה והמסורת היהודית.**

המשטרה הקפידה למנוע תפילת יהודים בהר הבית, ויהודים שניסו להתפלל שם נעצרו, הועמדו לדין פלילי או קיבלו צווי הרחקה מהר הבית לתקופה קצובה. המשטרה נימקה את מניעת התפילה של יהודים בהר הבית בתפקידיה על פי החוק: לשמור על שלום הציבור וביטחונו ועל הסדר הציבורי לנוכח החשש מתגובה אלימה של המוסלמים לתפילת יהודים בהר הבית.

בית המשפט העליון חזר והדגיש בכל פסקי הדין של בג"ץ בענייני הגישה והתפילה בהר הבית את **רגישות הרבה של המקום הקדוש הזה מבחינה ביטחונית:**

הר הבית הוא מקום נפיץ, המקום אליו נשפכים נהרות הלבנה של הסכסוך הלאומי ושל הסכסוך הדתי, ומכאן סכנת ההיתוך בליבת הכור הלוהט. לא תהא זאת הפרזה לומר כי מדובר באחד המקומות המורכבים והרגישים ביותר במזרח התיכון אם לא בעולם כולו [...] כל תקרית קטנה במקום כזה עלולה להביא להתלקחות גדולה.¹⁰

גם מפקד מחוז ירושלים ניצב מיקי לוי התריע בחריפות רבה ב־11 בינואר 2013 נגד שינוי הסטטוס קוו בהר הבית:

ראוי לשמור את המצב בהר הבית כפי שהוא. בית המשפט קבע [זו טעות. הייתה זו ממשלת ישראל שקבעה באוגוסט 1967 – ש"ב] שמי שרוצה להתייחד עם אלוהיו, יופנה על ידי כוחות המשטרה אל הכותל המערבי. **כל ניסיון**

בהתאם לכך המשטרה הקפידה למנוע תפילת יהודים בהר הבית, ויהודים שניסו להתפלל שם נעצרו, הועמדו לדין פלילי או קיבלו צווי הרחקה מהר הבית לתקופה קצובה. המשטרה נימקה את מניעת התפילה של יהודים בהר הבית **בתפקידיה על פי החוק:** לשמור על שלום הציבור וביטחונו ועל הסדר הציבורי לנוכח החשש מתגובה אלימה של המוסלמים לתפילת יהודים בהר הבית. בג"ץ אישר את המדיניות הזאת בגלל "הוודאות הקרובה" לפגיעה בשלום הציבור בשל תגובה אלימה של המוסלמים לתפילת יהודים במקום, וכל העתירות שהוגשו לבג"ץ בדרישה להתיר תפילת יהודים בהר הבית נדחו.⁵

ואולם במשך הזמן הגבילה המשטרה את האיסור על תפילת יהודים בהר הבית רק לתפילה שיש לה "ביטויים חיצוניים",⁶ כלומר הותר ליהודים לעמוד בלי לזוז ולהתפלל בהר הבית בלב, בשתיקה, אולם נאסר עליהם להשמיע את התפילה אף בלחש (בניגוד להלכה המחייבת להשמיע את התפילה), להשתחוות (כנהוג בתפילת שמונה־עשרה) ולשאת כפיים לפני עם אצבעות מפושקות (כנהוג בברכת כוהנים), למרות שהאיסורים האלה מנוגדים להלכה היהודית.⁷ כמו כן נאסר על לא־מוסלמים להכניס להר אביזרי תפילה כמו ספרי תפילה, טליתות ותפילין. בהתאם לכך, בשנת 2003 הציבה המשטרה בכניסה להר הבית שלט שבו נאמר, בין היתר, כי בהר הבית **"אסורה פעילות דתית/פולחנית בעלת סממנים חיצוניים גלויים".**

כמו כן נאסרה בשלט גם **הכנסת תשמישי קדושה או חפצים אחרים המשמשים לפעילות דתית/פולחנית.**⁸

תפילת יהודים בהר הבית

בשנת 2018, ביוזמת השר לביטחון פנים דאז גלעד ארדן, ומפקד מחוז ירושלים במשטרה יורם הלוי, הותר ליהודים לראשונה להתפלל בהר הבית מדי יום ביומו תפילת שחרית ותפילת מנחה, עם ביטויים חיצוניים לתפילה: קריאתה מטלפונים ניידים והשמעתה בקול שקט.⁹ בכך טמונה סכנה גדולה, שהרי ברור כי היהודים המעוניינים בכך לא יסתפקו בתפילה "שקטה" בהר הבית עם "סממנים חיצוניים" צנועים, כאמור. קרוב לוודאי שעד מהרה יתחיל תהליך מסוכן של "מקצה שיפורים": בשלב הבא יבקשו המתפללים לשפר את תנאי התפילה שלהם ולהתפלל עם תשמישי קדושה כמקובל בתפילה, כגון טליתות, ספרי תפילה ותפילין. לאחר מכן ידרשו המתפללים לאפשר גם להם (כמו למוסלמים), ובפרט בחורף, להתפלל במבנה כלשהו, דהיינו לאפשר להם לבנות שם בית כנסת כמו שהמוסלמים מתפללים במסגד. בשלב הבא ידרשו המתפללים ותומכיהם להתיר

באוקטובר. לפי הודעת לשכת ראש הממשלה מ־25 באוקטובר 2015:

ישראל מאשרת מחדש את מחויבותה לשמירה ללא־שינוי בסטטוס קוו בהר הבית [...] לישראל אין כוונה לחלק את הר הבית ואנו דוחים כל ניסיון לטעון אחרת. אנו מכבדים את החשיבות של התפקיד המיוחד של הממלכה ההאשמית של ירדן, כפי שהיא משתקפת בהסכם השלום מ־1994 בין ירדן לישראל ואת תפקידו ההיסטורי של המלך עבדאללה השני. ישראל תמשיך לאכוף את המדיניות הוותיקה שלה: מוסלמים יתפללו בהר הבית, לא־מוסלמים יבקרו בהר הבית.

יודגש כי זו הייתה הפעם הראשונה שישראל הודיעה בפומבי ובאופן רשמי שיהודים לא יתפללו בהר הבית אלא רק יבקרו בו, ושרק המוסלמים יתפללו שם. זו הייתה הפעם הראשונה שהצהרה הזאת הפכה לחלק רשמי מההסכמות המדיניות בין ישראל לבין ארצות הברית וירדן. ראש הממשלה נתניהו חזר והבטיח לעבדאללה מלך ירדן בפגישתם ב־24 בינואר 2023, כי הסטטוס קוו בהר הבית יישמר.

בכך הפך האיסור על תפילת יהודים בהר הבית מאיסור משטרתי להתחייבות מדינית בינלאומית, ולמעשה נשללה זכותם של יהודים להתפלל בהר הבית גם במקרים שאין "ודאות קרובה" להפרת הסדר הציבורי על ידי המוסלמים, אם יהודים יתפללו שם במועד מסוים. בכך גם דחתה ממשלת ישראל, רשמית ופומבית, את כל הקריאות של ארגוני המקדש, פעילי הר הבית, שרים וחברי כנסת ימנים לשינוי הסטטוס קוו בהר הבית על ידי תפילת יהודים שם.

כאמור, באל־חרם אל־שריף מתפללים מדי יום עשרות אלפי מוסלמים, ובחגיגה עשוי מספר המתפללים המוסלמים להגיע למאות אלפים ביום. לפיכך, אם ישונה הסטטוס קוו בהר הבית וממשלת ישראל תתיר גם ליהודים להתפלל בהר הבית, ולא כל שכן – אם כך יצוה או יותר גם מבחינה הלכתית על ידי גדולי ההלכה – יעלו להר הבית מאות אלפי יהודים כדי לקיים את המצווה הזאת. במצב כזה לא יוכלו כוחות הביטחון לחצוץ בין המוני המתפללים בני שתי הדתות, הנאבקים על השליטה באתר הזה מבחינה לאומית ודתית כאחת. אז תהפוך "הודאות הקרובה" למהומות דמים ולפיגועים קטלניים נגד יהודים בירושלים, ברחבי ישראל ובשטחים למציאות ממשית נוראה.

לשנות את הסטטוס קוו בהר הבית ייתפס כניסיון רגשי־דתי, והחורבן, הנזק, הנפגעים בנפש ואובדן הדם לחינם – מי ישורם [...] אם לא ניזהר בנפשותינו, מלחמת עולם שלישית תצא מהמקום הזה (סגל, 2013, ההדגשה של המחבר).

גם ראש הממשלה בנימין נתניהו, בנאום בפני פעילי הליכוד מ־7 במארכס 2020 (חמישה ימים אחרי הבחירות לכנסת ה־23, שבהן זכה הליכוד), גילה לשומעיו שאיתמר בן גביר, יו"ר מפלגת עוצמה יהודית, הציע לו לפני הבחירות שמפלגתו (עוצמה יהודית) תפרוש מהמרוץ לבחירות ותתמוך בליכוד, בתנאי שנתניהו יתחייב מראש שאם הליכוד ינצח בבחירות והוא יהיה ראש הממשלה, הוא יאשר תפילת יהודים בהר הבית. נתניהו סיפר שהוא דחה את ההצעה הזאת, מאחר ש"דבר כזה היה מבעיר את המזרח התיכון, ומעלה את חמתם של מיליארד מוסלמים. יש גבול. יש דברים שאני לא מוכן לעשות כדי לנצח בבחירות".

כל המחבלים שנותרו בחיים לאחר הפיגועים שביצעו בתחילת האינתיפאדה השלישית, בארבעת החודשים האחרונים של שנת 2015, ציינו כאחד משני המניעים לפעולותיהם את המחאה על התוקפנות הישראלית באל־חרם אל־שריף (הר הבית) ואת הניסיונות לשנות את הסטטוס קוו שם באמצעות מתן היתר גם ליהודים להתפלל שם. כך למשל, המחבל שרצח ב־21 ביולי 2017 את שלושת בני משפחת סלומון בהתנחלות חלמיש כתב לפני הפיגוע בדף הפייסבוק שלו:

אני צעיר [...] היו לי חלומות רבים ושאיופות רבות. אבל איזה חיים אלה, שבהם [...] מחללים את מסגד אל־אקצא ואנחנו ישנים, זה בושה שאנחנו נשב בחיבוק ידיים [...] למה אתם לא מכריזים מלחמה למען אלוהים? הנה הם סגרו את מסגד אל־אקצא והנשק שלכם דומם.

על רקע זה התחייבה ישראל באופן רשמי כבר באוקטובר 2015 לשמור על הסטטוס קוו בהר הבית ולמנוע תפילת יהודים שם. לנוכח פיגועי הטרור בירושלים בחגי תשרי בשנת 2015, ההסתה של הרשות הפלסטינית בדבר "התוקפנות הישראלית נגד המתפללים המוסלמים בהר הבית והפרת הסטטוס קוו שם על ידי ישראל" והמחאות החריפות של עבדאללה מלך ירדן, נאלץ ראש הממשלה להגיע להבנות בעניין הסטטוס קוו בהר הבית עם מזכיר המדינה האמריקאי ג'ון קרי, בפגישתם בברלין ב־22

כלפי ירדן בפגישתו עם עבדאללה מלך ירדן בינואר 2023 ושל הסכמים קודמים בין ישראל לבין ירדן באותו עניין, ויגרם משבר חמור ביחסים בין שתי המדינות. נוסף על כך, מתן היתר רשמי ליהודים להתפלל בהר הבית יגרום למשבר ביחסיה של מדינת ישראל גם עם הטובות שבידידותיה בעולם כמו ארצות הברית, גרמניה, בריטניה וצרפת, לא כל שכן עם כל מדינות האיחוד האירופי. במצב כזה ישראל גם תספוג איומים, גינויים וסדרת החלטות חריפות נגדה במועצת הביטחון (כולל סנקציות) בעצרת הכללית וביתר מוסדות האו"ם. סנונית ראשונה לסבירותה של התחזית הקודרת כאמור הגיעה בעקבות ביקורו החפוז בהר הבית של השר לביטחון הלאומי, יו"ר מפלגת עוצמה יהודית איתמר בן גביר ב־3 בינואר 2023. אומנם הוא נכנס למתחם הר הבית בשעה שבע בבוקר ושהה בהר 13 דקות בלבד, בלי להתפלל ובלי להצהיר הצהרה כלשהי, אולם די היה בכך כדי לגרום לגל בינלאומי של מחאות וגינויים. על רקע מצעה של מפלגת עוצמה יהודית והצהרותיו של בן גביר מנהיגה במהלך מסע הבחירות בדבר הצורך בשינוי הסטטוס קוו בהר הבית באמצעות מתן היתר רשמי לתפילת יהודים שם, התפרש הביקור הזה של שר מרכזי בממשלת ישראל כפעולה פרובוקטיבית וכצעד מקדים לשינוי רשמי של הסטטוס קוו בהר הבית. מייד לאחר הביקור פנתה למועצת הביטחון של האו"ם דווקא ידידתה החדשה של ישראל במפרץ הפרסי, איחוד האמירויות, ודרשה לכנס מייד את המועצה לדיון חירום בביקורו של בן גביר בהר הבית/אל-חרם אל-שריף. **הדיון התקיים יומיים אחרי הביקור**, ב־5 בינואר 2023. מרבית נציגי המדינות שהשתתפו בדיון גינו את הביקור של בן גביר בהר הבית וראו בו פעולה פרובוקטיבית. הם קראו לישראל לשמור על הסטטוס קוו בהר הבית כדי למנוע מהומות אלימות בשטחים הכבושים, בישראל ובאזור כולו. יצוין שרבים מנציגי המדינות ניצלו את הדיון כדי להדגיש את תמיכת מדינותיהם בפתרון הסכסוך בין ישראל לבין הפלסטינים באמצעות מימוש חזון שתי מדינות לשני עמים.¹²

האיסור ההלכתי על כניסת יהודים להר הבית

בשנת 20 לפנה"ס הרס המלך הורדוס, בהסכמת היהודים, את בית המקדש השני שבנו עולי בבל ובנה במקומו את בית המקדש השלישי, שנחנך בשנת 19 לפנה"ס (בן-מתתיהו, 1963, 2011). לצורך בניית מתחם בית המקדש החדש (שכלל גם רחבה גדולה ושלושה אולמות מקורים מלכותיים), מילא הורדוס את הגאיות שהקיפו את הר הבית מצפון, ממערב ומדרום בעשרות

בשש השנים האחרונות אכן **עלה מאוד מספר היהודים העולים להר הבית** והגיע לכ־45 אלף בשנת 2023.¹¹ יהודים רבים אף **מתפללים שם** בחסות המשטרה, בניגוד להתחייבות הממשלה שלא לאפשר זאת ולשמור על המשך קיומו של הסטטוס קוו בהר הבית. רבים מבין העולים להר אינם מתרשמים מהתחזית בדבר התוצאות הנוראיות הצפויות "בוודאות קרובה" משינוי הסטטוס קוו בהר הבית בעקבות מתן היתר רשמי לתפילת יהודים שם. האנשים האלה שואפים לא רק לתפילת יהודים עם סממנים חיצוניים גלויים, עם תשמישי קדושה ובקול רם בהר הבית, אלא גם להקמת בית המקדש הרביעי שם במהרה בימינו.

אם יעלה בדעתה של ממשלת ישראל להעניק היתר רשמי לתפילת יהודים בציבור (לא כל שכן עם תשמישי קדושה כמו טלית, תפילין וספרי תפילה) ועוד יותר מכך, אם יותר ליהודים גם לבנות בית כנסת בהר הבית, הדבר עלול לפגוע קשות בביטחון הלאומי של מדינת ישראל, מאחר שהדבר עלול להתפרש בעולם המוסלמי כהכרזת מלחמה נגדו. ניתן להעריך בוודאות קרובה שהדבר יביא לאינתיפאדה פלסטינית נוספת עם פיוגועי התאבדות וקורבנות רבים, יהודים ומוסלמים, בהר הבית, בירושלים, ברחבי ישראל, בשטחים ואף ברחבי העולם, במחאה על "חילול" מסגד אל-אקצא, כפי שהפלסטינים קוראים להר הבית.

שינוי דרמטי כזה של הסטטוס קוו בהר הבית יאחד את כל העולם המוסלמי נגד ישראל, יגרום לערעור היחסים החשובים בין ישראל לבין ירדן ומצרים (שתי המדינות הערביות היחידות שחתמו על הסכמי שלום עם ישראל) ובין ישראל לבין איחוד האמירויות, בחריין, סודאן ומרוקו (המדינות שחתמו עם ישראל על 'הסכמי אברהם'), ויטתום את הגולל על המשא ומתן על הסכם כזה עם ערב הסעודית.

בין ישראל לבין ירדן יש הסכם שלום שנחתם ב־26 באוקטובר 1994. ליחסים הטובים בין שתי המדינות יש חשיבות רבה מבחינה מדינית, ביטחונית וכלכלית. מתוקף הסכם השלום בכלל וסעיף 9 בפרט (המכיר במעמדה המיוחד של ירדן גם בהר הבית), ובשל היחסים המיוחדים בין שתי המדינות, יש לירדן מעמד חשוב בהר הבית. כמו כן, ירדן רואה את עצמה כאפוסטרופית על אל-חרם אל-שריף, שהוא המקום השלישי בקדושתו לאסלאם. לפיכך ברור ששינוי הסטטוס קוו בהר הבית בעקבות מתן היתר רשמי לתפילת יהודים שם ייחשב בעיני הירדנים להפרה חמורה של הסכם השלום ושל התחייבותה הפומבית של ישראל (שיהודים לא יתפללו בהר הבית) מיום 22 באוקטובר 2015, שכוונה בעיקר או גם לירדן, של התחייבות ראש הממשלה נתניהו בנדון

ב. בתקופת בתי המקדש ועד תקופת האמוראים (המאה השלישית עד המאה החמישית לספירה), ניתן היה להיטהר מטומאת מת באמצעות אפר של פרה אדומה, כאמור, אולם אחרי חורבן הבית השלישי נכחדה הפרה הזאת ולכן אסור לכלל בני ישראל, שכולם מוחזקים כטמאי מת (פרט לרוב הכוהנים), להיכנס מעבר לחיל. המפר איסור זה עונשו כָּרַת (מיתה בידי שמיים). החשש הוא שיהודים שלא נטהרו באפר פרה אדומה יטעו באיתור האזור האסור בכניסה לטמאי מת (מעבר לחיל), והם יכנסו לאזור הזה ויגיעו בטעות אף לתחום בית המקדש. ג. החשש משפיכות דמים, מתגובתו הרצחנית של העולם המוסלמי, אם יותר ליהודים להתפלל בהר הבית.

מסיבות אלו, ליתר ביטחון ובבחינת "גדר מצווה", כמעט כל גדולי ההלכה אסרו לחלוטין את הכניסה **לכל** מתחם הר הבית (ברקוביץ, 2006, עמ' 111–119).¹⁷

ההיתר ההלכתי לכניסת יהודים לאזורים מסוימים בהר הבית

לעומת האיסור ההלכתי כאמור, יש כיום עשרות רבנים המתירים כניסת יהודים לאזורים מסוימים בהר הבית, ובראשם הרב הראשי לישראל לשעבר שלמה גורן והרבנים דב ליאור, אליעזר רבינוביץ וישראל אריאל (אריאל, 2001; גורן, 2004; וולפסון, 2019). ההיתר הזה מתבסס על כך שרבנים אלה ממקמים את המתחם הקדוש ביותר, שכלל את בית המקדש ואת העזרות ושהיה מוקף על ידי החיל, בתוך הרמה המוגבהת המקיפה את כיפת הסלע, ששטחה הוא $140 \text{ מ'} \times 160 \text{ מ'}$ = 22,400 מ"ר. לעומת זאת, לפי המשנה (מסכת מידות פ"ב, ה"ו) המידות של המתחם הקדוש היו: רוחב מצפון לדרום, כולל רוחב החיל בשני הקצוות (10 מ') 77.5 מ'. אורך ממזרח למערב: 171 מ' (כולל רוחב החיל). לפיכך שטח המתחם הקדוש היה: $77.5 \text{ מ'} \times 171 \text{ מ'}$ = 13,252.5 מ"ר. במילים אחרות: הרבנים המתירים מתבססים על קביעת מיקומו של המתחם הקדוש בתוך הרמה המוגבהת המקיפה את כיפת הסלע. לטענתם, שטח המתחם הקדוש האסור לכניסת טמאי מת קטן יותר משטח הרמה המוגבהת, ולפיכך טמאי מת יכולים לעלות גם לרמה זו, במרווח הקיים בינה לבין החיל בצפון ובדרום. לפי המשנה המתחם הקדוש הוא מלבן, אורכו ממערב למזרח הוא 171 מ', אולם הצד המזרחי של המתחם הקדוש ארוך ב-11 מ' מעבר לקצה הרמה, כאמור, ולכן נותר בחלק הצפוני והדרומי של הרמה שטח שאינו קדוש. למרות זאת, בהיעדר ודאות לגבי הגבולות המדויקים של המתחם הקדוש, בייחוד לנוכח החריגה של השטח

אלפי טונות של אדמה, ובכך הכפיל את שטח הר הבית המקורי מ-62.5 דונם ל-144 דונם.¹³ זהו שטחו של הר הבית גם כיום. לצורך שמירת יציבותו של המתחם החדש נבנתה סביב הר הבית חומת תמך. הצד המערבי של החומה הזאת הוא הכותל המערבי. הכפלת שטחו של הר הבית לא שינתה מבחינה הלכתית את האזורים שעליהם חלו דיני הקדושה השונים בימי בית המקדש השני, והם ממשיכים לחול גם כיום רק על מתחם בית המקדש השני (שקדם למקדש הורדוס). דהיינו, השטחים שהוסיף המלך הורדוס להר הבית (בעיקר בדרום – אזור מסגד אל-אקצא ואורוות שלמה) אינם קדושים **ומותר להיכנס אליהם**.¹⁴ לפי הדעה המקובלת, השטח המקודש במיוחד במתחם הזה ("מחנה שכינה"), שכלל את בית המקדש והעזרות, היה על הרחבה המוגבהת בהר הבית שבמרכזה עומד מסגד כיפת הסלע. שטח זה היה מוקף בחומה (או בשטח פנוי) ברוחב חמישה מטרים, שנקראה החיל. הסלע שבתוך המסגד הזה הוא, לפי הפסיקה ההלכתית המקובלת, קודש הקודשים של שלושת בתי המקדש שעמדו כאן בעבר (אופן, 2022; אריאל, 1997; וולפסון, 2019, עמ' 107; קורן, 1977, עמ' 300–310).

לעומת האיסור ההלכתי כאמור, יש כיום עשרות רבנים המתירים כניסת יהודים לאזורים מסוימים בהר הבית, ובראשם הרב הראשי לישראל לשעבר שלמה גורן והרבנים דב ליאור, אליעזר רבינוביץ וישראל אריאל.

כמעט כל גדולי וחשובי הפוסקים בישראל, האשכנזים והספרדים כאחד, מאז הרמב"ם ועד עצם היום הזה אסרו על כניסת יהודים להר הבית, ובראשם מועצת הרבנות הראשית (בהחלטות חוזרות ונשנות). על פסק ההלכה של הרבנות הראשית מיוני 1967, האוסר על כניסת יהודים להר הבית, חתמו 54 מחשובי הפוסקים בישראל ויותר מ-300 רבנים נוספים.

הסיבות העיקריות לאיסור הזה הן:

א. הקושי הטכני לקבוע את גבולותיו המדויקים של מתחם הר הבית המקורי בימי הבית הראשון והשני, ובפרט את גבולות בית המקדש עצמו, העזרות והחיל. לקביעה המדויקת של מיקום האתרים הללו חשיבות מכרעת, מאחר שלפי ההלכה כל בני ישראל, פרט לרוב הכוהנים,¹⁵ הם בחזקת טמאי מת, מאחר שהם היו בבית של מת כלשהו ונגעו בבגדיו או בחפציו. אסור לטמא מת לעבור את החיל ולהיכנס לאתרים הקדושים שמעבר לו, בלא שהיטהר קודם במי מעיין מעורבים באפר פרה אדומה.¹⁶

בירושלים, המזוהה עם ש"ס, **הוא תקף את בן גביר** בסגנון שירש כנראה מאביו:

כולם אסרו את הכניסה להר הבית. יש אחד קוראים לו בן גביר, נכנס להר הבית בריש גלי, איזה חילול השם לצאת נגד גדולי ישראל. תחשוב רגע אחד יא אהבל, הרב שלך הוא כמו כל הרבנים האלו? [...] בא חבר כנסת מתסיס את הרוחות [...] צריך להתרחק ממנו ומכל ההנהגות שלו.

בדומה לכך, גם ביקורו של השר בן גביר בהר הבית ב־3 בינואר 2023 זכה לביקורת חריפה של הראשון לציון הרב יצחק יוסף (בשמו ובשם הרבנות הראשית), ושל הרב הראשי של ירושלים (שכיהן בעבר כרב ראשי ספרדי), הרב שלמה משה עמאר.

ראויים לציון בהקשר זה דברי הביקורת על ביקורו של בן גביר בהר הבית, שנכתבו למוחרת הביקור במאמר המערכת של 'יתד נאמן' מ־4 בינואר 2023, העיתון של מפלגת דגל התורה:

מופעי ראוה פסולים שכאלו מסכנים חיי יהודים ומשחקים לידי המסיתים בצריחי המסגדים, שמשתמשים במעשים חסרי תוחלת ועתיירי איוולת שכאלו כדי לשכנע את ההמון הפלשתיני שהיהוד הולך לסלק את אל־אקצא ממקומו ולשגרר לפעולות נקמה חייתיות... מי מתיר לאנשים אלו, בהם בעלי חזות חרדית, לסכן חיי יהודים שלא לצורך ובניגוד להלכה?

גם 'הדרך', ביטאון מפלגת ש"ס, פרסם ב־4 בינואר 2023 מאמר מערכת שמתח ביקורת חריפה על ביקורו של בן גביר בהר הבית:

מחובת המחאה על מעשים שנעשים באיסור ובניגוד להלכה, ובוודאי כשמדובר בעלייה להר הבית שנאסרה על ידי כל הפוסקים בכל הדורות [...] שום דבר טוב לא יכול לצאת מלעבור על רצון השם. לא תהיה משילות ולא ריבונות ולא ביטחון מלעשות איסור, חלילה יכול לצאת מכך נזק ופגיעה.

האזהרות הביטחוניות והמחאות ההלכתיות לא עשו שום רושם על השר בן גביר, והוא שב ועלה להר הבית גם

הקדוש במזרח הרמה ולמען הזהירות ("גדר מצווה"), גם הרבנים המתירים את הכניסה להר הבית אינם מתירים להתקרב אל הרמה המוגבהת, אלא רק להקיף אותה ולהתפלל מסביב לה ובמרחק מסוים ממנה (לפחות 12 מ'). **בהתאם לכך נקבע** (בתיאום בין הרבנים המתירים לבין המשטרה) מסלול ביקור ותפילה היקפי ליהודים המעוניינים להתפלל בהר הבית: נכנסים להר דרך שער הלל (המוגרבים), עוברים ליד מסגד אל־אקצא ואורוות שלמה, משם מגיעים לשביל מרוצף הצמוד לחומה המזרחית של ההר ומתפללים במקום מסוים מול כיפת הסלע. ממשיכים בשביל המרוצף עד סמוך למסגד שער הרחמים, פונים מערבה והולכים מצפון לרמה המוגבהת, פונים דרומה ויוצאים מההר דרך שער השלשלת (גורן, 2004, עמ' 385; וולפסון, 2019, עמ' 228–231, 238–242; קורן, 1977, עמ' 294).¹⁸ לפי הרבנים המתירים, יהודים רשאים כיום להיכנס להר ולהתקרב לרמה המוגבהת שבתוך הרמה עד 12 מ' ממנה, כאמור, ובכלל אלה גם **טמאי מת שלא טיהרו את עצמם** באפר פרה אדומה, אך בתנאי שטבלו במקווה לפני כניסתם להר (וולפסון, 2019).

על פי הרבנים המתירים להיכנס להר הבית יש להתפלל בשטח שבין הרמה המוגבהת לבין הקו המחבר את שער המוגרבים עם החומה המזרחית (השטח מדרום לקו הזה הוא תוספת של הורדוס, כאמור), בשביל המרוצף הצמוד לחומה המזרחית ובשטח מסוים מצפון לרמה הנדונה. ואכן השר בן גביר, בביקורו בהר הבית ב־13 באוגוסט 2024, הקיף את הרמה המוגבהת בשביל המזרחי, התפלל שם, הקיף את הרמה מצפון ויצא דרך שער השלשלת, כפי שנהוג לעשות הקבוצות המתפללות בהר הבית.¹⁹

יודגש כי כל הרבנים, ללא יוצא מן הכלל (גם אלה המתירים את הכניסה להר הבית וגם הרב שלמה גורן ועשרות הרבנים ההולכים בעקבותיו), אוסרים על כניסת יהודים לרמה המוגבהת שמסביב לכיפת הסלע בגלל מצוות 'מורא מקדש', מאחר ששלושת בתי המקדש שכנו שם.²⁰ לפיכך לדעת כל הרבנים, מבחינה הלכתית אסור גם כיום ליהודים להיכנס לאזור הזה כדי להתפלל או לבנות שם את בית המקדש הרביעי.

לאור הפסיקה של גדולי ההלכה כאמור, ביקורו של חבר הכנסת (כתוארו אז) איתמר בן גביר בהר הבית, ב־29 במאי 2022 זכה לביקורת חריפה מצד הרב הראשי הספרדי, הראשון לציון הרב יצחק יוסף (בנו של הרב עובדיה יוסף). במהלך שיעורו השבועי של הרב (19 ביוני 2022) בבית הכנסת של היזדים בשכונת הבוכרים

בג"ץ חזר ואישר את חוקיות מדיניותה של המשטרה במניעת תפילת יהודים בהר הבית ואת ההכרח בה, לנוכח רגישותו הביטחונית הרבה של האתר הזה.²¹ לפיכך, ביקוריו הפרובוקטיביים של השר בן גביר בהר הבית, המלווים תמיד בתפילה ובהצהרות לאומניות, הם בגדר התנהגות בלתי חוקית המסכנת את שלום הציבור וביטחונו ועלולה לגרום להתלקחות נוראית בהר הבית, שאין מחלוקת על כך שהוא מקום מועד לפורענות ברמה של "ודאות קרובה". קל וחומר אמורים הדברים בימים אלו, במציאות של מלחמה עם חמאס, שפרש את חסותו על הר הבית כבר ביום ירושלים במאי 2021 וגרם למבצע שומר החומות, שבמהלכו ירה חמאס כ-4,360 רקטות וטילים לעבר ישראל. גם פלישת חמאס לישראל והטבח הנורא שכוחותיו ביצעו ביישובים ובבסיסי צה"ל בגבול עזה בשמחת תורה, 7 באוקטובר 2023, נקראו בערבית טופאן אל-אקצא (מבול אל-אקצא).

על רקע זה, עלייתו האחרונה של השר בן גביר להר הבית, הצהרותיו הלאומניות הפרובוקטיביות דווקא שם ("להוריד את החמאס על הברכיים") וקריאתו לשינוי חד-צדדי של הסטטוס קוו בהר הבית על ידי תפילת יהודים שם דווקא עכשיו עלולות לגרום להחרפת המלחמה בעזה, לאינתיפאדה חדשה בירושלים וביהודה ושומרון, ואף להשפיע לרעה על המשא ומתן לשחרור החטופים משבי חמאס. **מטה משפחות החטופים אכן האשים את בן גביר בכך שבעלייתו להר הבית ובהצהרותיו שם הוא מכשיל את העסקה להשבת החטופים ותורם להמשך הפקרתם.**

לפי מדיניות המסורתית של כל ממשלות ישראל לגבי תפילת יהודים בהר הבית, ניתן היה לצפות שהן לפחות ימנעו את ביקוריו של השר בן גביר בהר הבית. כזכור, לפי **החלטת של ועדת האתיקה** של הכנסת מ-2 בנובמבר 2015 נאסר על חברי הכנסת לעלות להר הבית, עקב המתיחות הביטחונית במקום. האיסור הזה בוטל רק **בהחלטת הוועדה** הזאת מ-1 בפברואר 2017. הגיע הזמן לחדש את האיסור הזה ולהחילו גם על שרי הממשלה.

המשטרה אסרה על מנהיג נאמני הר הבית, גרשון סלומון, לעלות להר הבית **במשך 28 שנים**, בגלל ה"ודאות הקרובה", לפי דעתה, שעלייתו להר של מי שתכנן להניח במקום באוקטובר 1990 את אבן הפינה לבית המקדש עלולה לגרום לתגובה אלימה של הציבור הפלסטיני. לדעתי, סכנה דומה, ברורה ומיידית נשקפת לשלום הציבור ולביטחונו גם מביקוריו הפרובוקטיביים של השר בן גביר בהר הבית, ולכן הגיע הזמן לאסור עליו לעשות זאת. ואכן זמן קצר לפני כתיבת שורות אלה נודע כי ראש השב"כ רון בר שלח ב-14 באוגוסט 2024

בתשעה באב (13 באוגוסט 2024) עם חברו למפלגה, שר הנגב, הגליל והחוסן הלאומי יצחק וסרלאוף. מאות מבקרים יהודים בהר ניצלו את תפילתו הפרובוקטיבית של השר לביטחון פנים כדי להתפלל גם הם, כולל השתחויות בפישוט ידיים ורגליים על הרצפה (כפי שהיה מקובל בבית המקדש), בניגוד מוחלט למדיניות המשטרה ולהסדר הסטטוס קוו האוסרים על תפילת יהודים בהר הבית. למרות שבמקום נכחו שוטרים רבים, איש מהם לא דאג לאכיפת איסור התפילה על השר בן גביר ועל יתר המתפללים.

גם **הביקור** הזה זכה לגינויים רבים לא רק מירדן, מצרים, הרשות הפלסטינית וארצות הברית אלא גם מבית: מלשכת ראש הממשלה נמסר כי **"אין מדיניות של שר כלשהו בהר הבית [...] האירוע הבוקר הוא חריגה מהסטטוס-קוו"**. גם חבר הכנסת וי"ר ועדת הכספים משה גפני (יהדות התורה) **גינה** את התנהגות השר בן גביר, ואמר **"הולך נגד גדולי ישראל הרבנים הראשיים [...] נצטרך לבדוק אם אנחנו יכולים להיות שותפים איתו"**.

אומנם לדעת הרבנים הראשיים ומרבית גדולי ההלכה כניסה להר הבית היא עבירה שעונשה כרת, אולם במציאות הפוליטית הנוכחית אין לצפות שהמפלגות הדתיות יגלו נאמנות לערכיהן הדתיים ויממשו את האיום של חבר הכנסת גפני לפרוש מהממשלה ולגרום לנפילתה, מאחר שנפילת הממשלה הנוכחית תאלץ את המפלגות הדתיות לוותר על תקציבי העתק חסרי התקדים שהממשלה הנוכחית מעבירה אליהן ולמוסדותיהן. מאותה סיבה, קרוב לוודאי שהמפלגות האלה גם לא יעמדו על סילוק השר בן גביר מהממשלה כעונש על ביקוריו החוזרים ונשנים בהר הבית, למרות חומרת העבירה הזאת ולמרות שהעונש עליה לפי ההלכה הוא מיתה בידי שמיים (כרת).

אולם חמורה יותר היא העובדה שהשר לביטחון פנים, שהוא אחד האחראים העיקריים לאכיפת החוק גם בהר הבית (באמצעות משטרת ישראל, שהוא אחראי לפעולותיה), מתפלל בהר הבית בניגוד למדיניות הממשלה שהוא חבר בה, ובניגוד לכללי הביקור בהר הבית שקבעה המשטרה לצורך מימוש המדיניות הנדונה. המשטרה עצרה או עיכבה לחקירה, הוציאה צווי הרחקה מההר לתקופות קצובות ואף העמידה לדין פלילי יהודים שהתפללו בהר הבית, בטענה שהם סיכנו את שלום הציבור והפריעו לסדר הציבורי, בניגוד לתפקיד המשטרה לשמור על שלום הציבור ועל הסדר הציבורי לפי סעיפים 3–5 לפקודת המשטרה הנ"ל ולאיסור על הפרעה לשוטר בשעת מילוי תפקידו, לפי סעיף 275 לחוק העונשין, תשל"ז–1977.

מה יעשה ראש הממשלה אם יתברר שהשר בן גביר הנחה את המשטרה להפסיק לאכוף את איסור התפילה על יהודים בהר הבית, בניגוד מוחלט להסדר הסטטוס קוו שכל ממשלות ישראל הקפידו לשמור עליו, ולמרות הסכנה הביטחונית החמורה הנשקפת לשלום הציבור ולביטחוננו כתוצאה מכך?

זו אינה שאלה תאורטית גרידא, מאחר שבכנס "שיבת ישראל להר הבית" שנערך בכנסת ב-24 ביולי 2024 הצהיר השר בן גביר: **"אני זה הדרג המדיני, והדרג המדיני מתיר תפילת יהודים בהר הבית"**. ואכן מאז עלייתו האחרונה של השר בן גביר להר הבית בתשעה באב, המשטרה מאפשרת ליהודים הצועדים בשביל הצמוד לחומה המזרחית של הר הבית לא רק להתפלל שם אלא גם להשתחוות לאל אפיים ארצה בפישוט ידיים ורגליים.²² בסיוור שהדרכתו בהר הבית ב-20 בנובמבר 2024 ראיתי במו עיניי את התפילה ואת ההשתחויות האלה. יתרה מזאת, בסיוור הזה ראיתי שוטרים מאבטחים גם קבוצת נשים שהתפללו **בצד המערבי** של הר הבית, בסמוך למדרגות המובילות לרחבת כיפת הסלע.

דווקא לנוכח השפעתו הרבה על ראש הממשלה, אני קורא לשר בן גביר לרדת (תרתי משמע) מהר הבית ולהודיע שהוא לא יתפלל שם יותר, כדי למנוע תגובה אלימה מצד הפלסטינים (ואולי גם של ערביי ישראל), עקב חשש שלהם שביקוריו ותפילותיו בהר הבית מהווים סימן מקדים לקראת שינוי הסטטוס קוו בהר הבית על ידי תפילת יהודים שם.

עו"ד ד"ר שמואל ברקוביץ הוא מומחה בכיר לירושלים ולמקומות הקדושים בישראל, מרצה בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים, במכוני מחקר ובתוכניות העשרה לגמלאים. יעץ לממשלת ישראל, לנשיא המדינה, לקרן למורשת הכותל ולעדות נוצריות שונות. berkovits-adv@012.net.il

★

המאמר מבוסס בעיקר על ספרו של ד"ר ברקוביץ שיצא לאור בקרוב: הכותל המערבי או קיר אל-בוראק? המאבק על זהות הר הבית, הכותל המערבי ומסגד אל-אקצא.

מקורות

אופן, ב' (עורך) (2022). **איה מקום כבודו – איתור מקום המקדש בימינו: מחקרים, עיונים ופולמוסים מעובדים ומונגשים מתוך כתב העת מעלין בקודש**. הוצאת בית הבחירה. אריאל, י' (1997). **שו"ת באהלה של תורה**. מכון התורה והארץ. ח"ד, סימן כג.

אריאל, י' (2001). **בית ה' נלך: התפילה בחצרות בית ה', העלייה להר הבית והמצוות הנוהגות בו בזמן הזה**. מכון המקדש.

מכתב אזהרה חריף בנדון לראש הממשלה, למספר שרים וליועצת המשפטית לממשלה למוחרת יום עלייתו האחרונה של השר בן גביר להר הבית. **הוא זההיר והתריע כי "התקדמות בכיוון" של שינוי הסטטוס קוו בהר הבית על ידי תפילת יהודים שם "תוביל לשפיכות דמים רבה ותשנה ללא היכר את פניה של מדינת ישראל"**, ואף **"מייצרת סיכון משמעותי לביטחון האזור"**.

העלמת העין המשטרית מהתפילות ומהפרת הסטטוס קוו בהר הבית היא לא רק הפרה מסוכנת ובוטה של חובתה של המשטרה לשמור על ביטחון הציבור והסדר הציבורי, אלא גם של חובתה להימנע מאכיפה בדרנית של החובה הקודמת ללא שום הצדקה. **אם במשך עשרות שנים המשטרה אוסרת על תפילת יהודים בהר הבית ומעמידה לדין פלילי יהודים שהפרו את האיסור הזה, מדוע היא לא דאגה לאכוף את האיסור גם על השר בן גביר, ולא העמידה לדין איש מבין מאות היהודים שהפרו אותו?**

סיכום

כאמור, ראש הממשלה נתניהו חזר והצהיר שהסטטוס קוו בהר הבית עומד בעינו, וגינה את תפילתו של השר בן גביר שם כ"חריגה" מההסדר הזה. אולם הגינוי הזה **אינו כן**, שהרי יהודים כבר מתפללים בהר הבית בניגוד להסדר הסטטוס קוו. כמו כן נודע שהמזכירות הצבאית של ראש הממשלה **אישרה מראש** ובכתב את בקשתם של השרים בן גביר ווסרלאוף לעלות להר הבית בתשעה באב האחרון, ולא טרחה להתנות את אישורה בהתחייבות של שני השרים לא להתפלל בהר הבית, למרות שהשר בן גביר כבר התפלל בהר הבית בביקורו הקודם שם. בנאום של ראש הממשלה נתניהו בפני פעילי הליכוד אחרי הבחירות במארס 2020 הוא גילה לשומעיו כי דחה את הצעתו של בן גביר לתמיכת מפלגתו עוצמה יהודית בליכוד תמורת הבטחה של נתניהו להתיר תפילת יהודים בהר הבית, מאחר שכאמור, הדבר עלול היה להבעיר את המזרח התיכון ולהעלות את חמתם של מיליארד מוסלמים.

מתברר שכיום התלות הפוליטית של נתניהו בתמיכת בן גביר ומפלגתו היא גדולה עד כדי כך **שהוא מוכן "להבעיר את המזרח התיכון" ו"להעלות את חמתם של מיליארד מוסלמים" על ידי הסכמתו לתפילת יהודים בהר הבית, ליד החומה המזרחית, לעלייתו של בן גביר להר הבית ולתפילתו שם, ובלבד שיישאר ראש הממשלה**.

על רקע זה נשאלת השאלה: לנוכח תלותו הפוליטית הרבה של ראש הממשלה בתמיכת השר בן גביר ומפלגתו,

- 8 עתירה לבג"ץ נגד השלטת הזה והאיסורים האלה נדחתה. ראו: בג"ץ 18/6013, מוקד – המרכז הישראלי לקידום הדמוקרטיה נ' משטרת ישראל.
- 9 ב-26 ביולי 2023 עליתי להר הבית עם אחת הקבוצות המתפללות שם, והייתי עד לתפילה בחסות המשטרה.
- 10 ראו גם: סעיף 7 בפסק הדין בבג"ץ 16/8026 מוריס נ' מפקד פיקוד העורף; סעיף 11 בפסק הדין בבג"ץ 06/8988 משי זהב נ' מפקד מחוז ירושלים – פורסמו באתר בית המשפט העליון.
- 11 לפי מידע שקיבלתי מארגון 'יראה – מתנדבים לעידוד העלייה להר הבית' ב-26 במרס 2024.
- 12 אני מודה ליועץ המשפטי של משלחת ישראל לאו"ם, עו"ד נועם קפון, על ששלח לי את פרוטוקול הדין הזה.
- 13 לפי המשנה (מסכת מידות, פ"ב, משנה א'), שטח הר הבית בימי בית שני היה "חמש מאות אמה על חמש מאות אמה". לפי הדעה המקובלת אורך האמה הוא 0.5 מ'. לפיכך שטח הר הבית בימי הבית השני היה: 250 X 250 מ' = 62.5 דונם. זהו השטח שבו חלים דיני הקדושה עד היום. לפי הפסיקה ההלכתית, הדינים האלה אינם חלים על השטחים שהוסיף המלך הורדוס להר הבית בדרום, במזרח ובצפון.
- 14 משנה, מסכת שבועות, פ"ב, משנה ב; **הגאון הרב נחום אליעזר רבינוביץ**.
- 15 יש איסור מפורש בתורה (ויקרא, כא, א-ד) על הכוהנים להיטמא בטומאת מת, פרט לקרוביהם. לפיכך חזקה על רוב הכוהנים שהם נשמרים מטומאת מת. אני מודה לרב יוסף אלבום שהפנה אותי לאיסור הזה.
- 16 משנה, מסכת כלים, פרק א, משנה ח. גמרא, מסכת פסחים, דף סז, ע"א. רמב"ם, הלכות בית הבחירה, פרק ז, הלכות טורג. הלכות ביאת מקדש, פרק ג, הלכה ה (הלכות פרה אדומה).
- 17 למשל הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר, ח"ה, יו"ד, סימן כ; הרב יצחק יעקב וייס, שו"ת מנחת יצחק, ח"ה, סימן א.
- 18 את כל האמור לעיל בעניין הרמה והמתחם הקדוש למדתי מפי הרב יוסף אלבום, יו"ר התנועה לכינון המקדש, בשיחותינו ביום 22 באוגוסט 2024, ואני מודה לו על כך מקרב לב. ראו גם **הגאון הרב נחום אליעזר רבינוביץ**.
- 19 לפי מידע שקיבלתי מאחד השוטרים שהיו במקום בעת ביקור השר.
- 20 לפי דעות (שונות) של ארכיאולוגים ורבנים, כל בתי המקדש הקודמים שכנו באתר שבו נמצא כיום מסגד כיפת הסלע, או בסביבתו הקרובה (ברקוביץ, 2006, עמ' 100).
- 21 סעיפים 12-13 בפסק הדין בבג"ץ 17/8871 פואה נ' מפקד מחוז ירושלים; סעיף 4 בפסק הדין בבג"ץ 07/10450 נאמני הר הבית נ' ניצב פרנקו; סעיף 3 בפסק הדין בבג"ץ 06/4776 סלומון נ' מפקד מחוז ירושלים; סעיף 2 בפסק הדין בבג"ץ 03/9074 יהודה עציון נ' ניצב מיקי לוי. כל פסקי הדין האלה פורסמו באתר בית המשפט העליון.
- 22 לפי מידע וסרטונים שמסר לי העיתונאי ואחד הפעילים המרכזיים בהר הבית, ארנון סגל, ב-22 בספטמבר 2024.
- בןמתתיהו, י' (1963). **קדמוניות היהודים** [תרגום מיוונית: א' שליט]. מוסד ביאליק, טו, עמ' 380-392.
- בןמתתיהו, י' (2011). **תולדות מלחמת היהודים ברומאים** [תרגום מיוונית: ל' אולמן], הדפסה שמינית. כרמל, א, עמ' 401.
- ברקוביץ, ש' (2006). **מה נורא המקום הזה**. כרטא. עמ' 100-101, 111-119.
- ברקוביץ, ש' (בכתובים). **הכותל המערבי או קיר אל-בוראק?**! סעיף 1 בפרק הראשון.
- גורן, ש' (2004). **הר הבית**. ידיעות ספרים, הקדמה ועמ' 42, 385.
- דיין, מ' (1976). **אבני דרך**. עידנים, עמ' 498.
- וולפסון, א' (2019). **הר הבית כהלכה – בירור הלכתי מקיף בנושא העלייה להר הבית**. דברי שיר. עמ' 31, 107, 228-231, 238-242, 379.
- סגל, א' (2013, 11 בינואר). **בית חלומותיי**. מקור ראשון.
- קורן, ד' (1977). **חצרות בית ה'**. דפוס אור. עמ' 294, 300-310.

הערות

- 1 אני מודה לפרופ' מרדכי קרמניצר, אשר הסב את תשומת ליבי לסוגיה זו.
- 2 ניתן לקבל את ההחלטה במזכירות הממשלה.
- 3 ראו: פד"י כד (2) 141, 170; בג"ץ 90/4185 נאמני הר הבית נ' היועץ המשפטי לממשלה; פד"י מז (5) 211, 247.
- 4 לדיון מפורט בהסדר הסטטוס קוו בהר הבית, מרכיביו, תולדותיו והשינויים שחלו בו, ראו: **הסטטוס קוו בהר הבית**, עמ' 15 ואילך; **סטטוס קוו בתהליכי שינוי**, עמ' 99-104, 108-109; **הר הבית/אל-אקצא: לקראת אובדן שליטה?** ברקוביץ, 2006, עמ' 232-234; **הימין הופך את הר הבית להתנחלות**.
- 5 סעיפים 8-11 בפסק הדין מיום 18 באוקטובר 2022 בבג"ץ 22/6031 המטה למען ארץ ישראל ואח' נ' ראש הממשלה ואח'; פסק הדין מיום 16 בפברואר 2021 בבג"ץ 20/5321 הקרן למורשת הר הבית והמקדש, והאסמכתאות המוזכרות שם; סעיפים 3-4 בפסק הדין בבג"ץ 20/6766 המטה למען ארץ ישראל נ' ניצב דורון ידיד, ממ"ז ירושלים; סעיפים 3, 12 בפסק הדין בבג"ץ 18/6013 מוקד – המרכז הישראלי לקידום הדמוקרטיה נ' משטרת ישראל; בג"ץ 17/8871 פואה נ' ניצב יורם הלוי, ממ"ז ירושלים. כל פסקי הדין האלה פורסמו באתר פסקי הדין של בית המשפט העליון.
- 6 לפי מכתביו של מפקד מחוז ירושלים במשטרת ישראל מהתאריכים 19 במרס 1997, 14 ביולי 1997, לישראל מידד מתנועת נאמני הר הבית, שמסר לי את העתקיהם. וראו גם: דברי ב"כ המדינה בב.ש. 95/433 (שלום-ירושלים) בתיקו הפליליים של יהודה עציון.
- 7 לפי ההלכה היהודית חובה על המתפלל להניע את שפתיו, ללחוש תפילתו, ולעיתים אף להתפלל בקול (כגון בחזרת הש"ץ), לעמוד ולהשתחוות (כגון בתפילת שמונה-עשרה), שנאמר: "לא יגביה קולו בתפילתו, ולא יתפלל בליבו, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאוזניו בלחש". ראו למשל רמב"ם, ספר אהבה, הלכות תפילה, פרק ה, הלכות א, ג-ד, ט, י; הלכות קריאת שמע, פרק א, הלכה ד, פרק ב הלכות ג, ח. מקורות אלה אסף עבורי יהודה עציון, ואני מודה לו על כך.